

**BOEREN
NATUUR**
VLAANDEREN

Naar meer boerennatuur in Vlaanderen!

Memorandum Boerennatuur Vlaanderen naar aanleiding van de
Vlaamse verkiezingen in 2024

Boerennatuur Vlaanderen vzw

Diestsevest 40,
3000 Leuven
016 28 64 64

info@boerennatuur.be
www.boerennatuur.be

IBAN BE07 7360 0263 8666
BTW BE 0849 422 565
BIC KREDBEBB

Inleiding

In het ruimtelijk versnipperde en dichtbevolkte Vlaanderen lijken landbouw en natuur soms tegenover elkaar te staan. Toch zijn beiden sterk met elkaar verbonden. Door de eeuwen heen heeft de landbouwsector een grote diversiteit aan landschappen gecreëerd die een rijke variëteit aan fauna en flora hebben mogelijk gemaakt. Tegelijkertijd is de landbouwsector zelf in grote mate afhankelijk van het aanwezige natuurlijke kapitaal en de ecosysteemdiensten die daarmee verbonden zijn (o.a. gezonde bodem, goede waterhuishouding, klimaatregulatie door landschapselementen en bestuiving en plaagbeheersing door nuttige organismen).

Ten gevolge van de grote landgebruiksveranderingen na WOII is de harmonieuze relatie tussen landbouw en natuur echter onder druk komen te staan. In respons op de maatschappelijke vraag naar meer voedselzekerheid, leidde het naoorlogse landbouwbeleid tot een intensivering van de landbouwsector, met verlies van landschaps- en natuurelementen tot gevolg. Het landelijk gebied verkleinde en versnipperde door de toenemende verstedelijking, ontwikkeling van bedrijventerreinen en aanleg van wegen. Dit alles heeft tot een belangrijk verlies aan landschapskwaliteit en biodiversiteit geleid. De bebouwde oppervlakte neemt vandaag nog continu toe, waardoor ook de oppervlakte voor waterinfiltratie steeds kleiner wordt. In de periode 2013-2019 alleen al nam de open ruimte in Vlaanderen verder af met 12.500ha. Zonder bouwshift dreigt Vlaanderen tegen 2050 nog 40.000 ha aan natuur- en landbouwgrond te verliezen.¹

De uitdagingen op vlak van milieu, biodiversiteit en klimaat zijn vandaag groot. Het is duidelijk dat alle actoren hierin hun deel moeten doen om tot gezamenlijke antwoorden te komen. Een maximaal behoud van de open ruimte en een kwaliteitsvol beheer ervan zullen hierbij cruciaal zijn.

Landbouwers zijn zich bewust van de uitdagingen en bereid om hieraan mee te werken. Vier op de vijf landbouwers vinden het een taak van de landbouw om mee zorg te dragen voor het milieu, de natuur en het landschap. Driekwart geeft aan bezorgd te zijn over erosie en bodemkwaliteit². Het aantal landbouwers dat participeert in agromilieumaatregelen en agrobeheergroepen is de laatste 15 jaar sterk gestegen. Toch ligt hierin nog veel onbenut potentieel. Een gebrek aan rechtszekerheid en flexibiliteit, hoge administratieve lasten en zorgen i.v.m. de praktische en financiële haalbaarheid vormen vandaag belangrijke drempels voor landbouwers om te participeren in agromilieu- en klimaatmaatregelen.

Niet enkel de natuur, maar ook de landbouw heeft het moeilijk vandaag. Eén op vier landbouwers leeft in armoede en één op zeven landbouwers kan zichzelf geen inkomen uitkeren³. Slechts 13% van de landbouwers boven de 50 jaar hebben mogelijks een opvolger. De druk op het mentaal welzijn is groot. Zo was in 2022 het aantal meldingen van landbouwers bij Boeren op een Kruispunt met 88% gestegen t.o.v. 2020 (van 161 naar 302)⁴.

Met Boerennatuur Vlaanderen zijn we ervan overtuigd dat landbouwers een voortrekkersrol kunnen spelen in het kwaliteitsvol behoud en beheer van de open ruimte in Vlaanderen én een belangrijk deel van de oplossing zijn om de uitdagingen op vlak van biodiversiteit, milieu en klimaat aan te pakken. Hiervoor is er nood aan een beleid dat landbouwers toekomstperspectief biedt, hen waardeert en ondersteunt om die rol ten volle waar te maken. Met deze nota willen we beleidsmakers inspireren om dit mogelijk te maken, op basis van 7 grote hefbomen/werven met concrete aanbevelingen. We baseren ons hierbij zowel wetenschappelijke studies als 15 jaar praktijkervaring ten velde in projecten met landbouwers rond agrarisch landschaps-, natuur-, bodem- en waterbeheer. We zijn er immers van overtuigd dat het beleid een groot verschil kan maken op het terrein voor boer en natuur!

¹ <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/verdere-versnippering-en-afname-open-ruimte-in-vlaanderen>

² <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/wat-denkt-de-landbouwer-over-agromilieu-en-klimaatmaatregelen-resultaten-van-een-grootschalige>

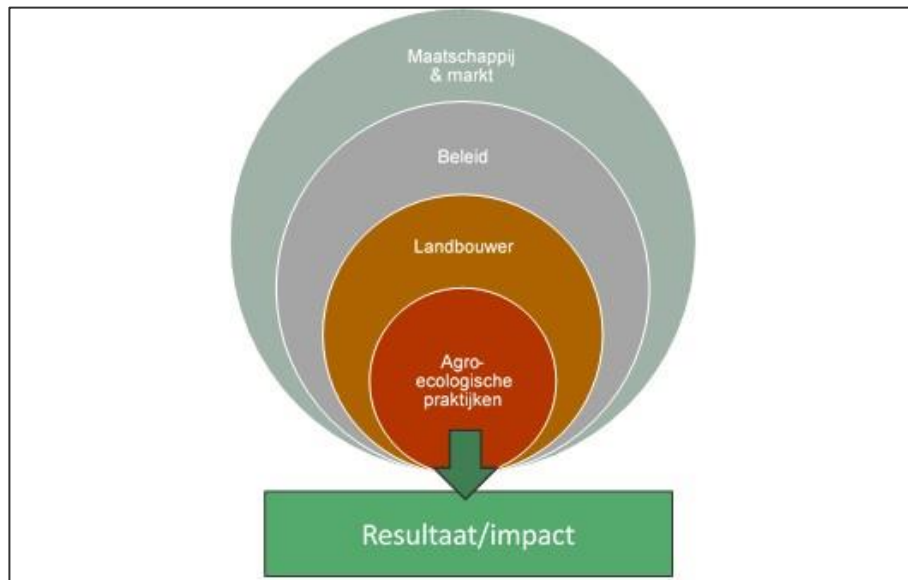
³ <https://vilt.be/nl/nieuws/heeft-het-landbouwbeleid-de-bodem-bereikt>

⁴ <https://boerenopeenkruispunt.be/sites/default/files/2023-03/Jaarverslag-2022.pdf>

Samen aan de slag voor meer boerennatuur

Boerennatuur Vlaanderen werkt aan een landbouw in Vlaanderen die een positieve impact heeft op natuur, milieu en klimaat én economisch rendabel is. Deze impact wordt bepaald door een samenspel van factoren: de ontwikkeling van haalbare en effectieve praktijken, de toepassing ervan door landbouwers, het beleidskader en tenslotte ook de maatschappij en de markt.

Samenspel tussen diverse niveau's bepaalt impact op terrein

Vanuit Boerennatuur Vlaanderen zetten we vooral in op de twee binnenste schillen (zie figuur hoger):

- enerzijds de ontwikkeling van agro-ecologische **praktijken** die een win-win creëren voor landbouw, natuur, milieu en landschap;
- anderzijds de sensibilisering en begeleiding van **landbouwers** om deze breed en resultaatgericht te implementeren.

Door nieuwe ideeën rechtstreeks uit te testen in het veld bij en met landbouwers in samenwerking met andere kenniscentra, bouwen we nieuwe praktijkgerichte expertise op die zo veel sneller bij de doelgroep ingang kan vinden. Zo pionierden we in Vlaanderen o.a. met de omvorming van klassieke naar peilgestuurde drainage, calorische valorisatie van beheerresten, de inwerking van houtsnippers in de bodem, kievitakkers, bloemenakkers voor patrijzen en functionele agrobiodiversiteit. Daarnaast werd ook geëxperimenteerd met meer beleidsmatige innovaties zoals collectief beheer, resultaatgerichte vergoedingen, en natuurbeheerplanning door landbouwers.

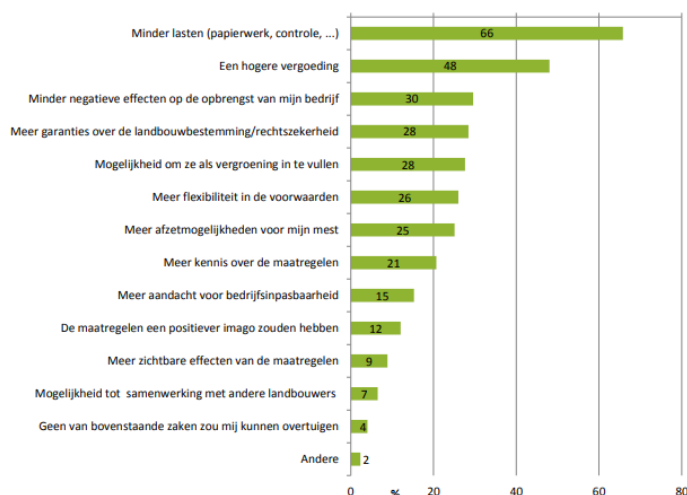
Door landbouwers te begeleiden en te stimuleren om gebiedsgericht samen te werken (in agrobeheergroepen) verhogen we de impact op terrein. De uitdagingen op vlak van biodiversiteit, milieu en landschap vragen immers om een gebiedsgerichte en gecoördineerde aanpak. Via de oprichting en begeleiding van agrobeheergroepen kan er beter onderling kennis uitgewisseld worden en kunnen er afspraken gemaakt worden om de inrichting en het beheer van de gebieden efficiënt en resultaatgericht aan te pakken.

Vanuit onze terreinervaring stellen we vast dat het potentieel groot is om meer boerennatuur in Vlaanderen te realiseren. We staan nog maar aan de wieg van de mogelijkheden op dit vlak. Om een opschaling hiervan te realiseren zal een stimulerend en toekomstgericht **beleid** cruciaal zijn.

Zo wijzen recente onderzoeken vanuit het departement Landbouw en Visserij (2018)⁵ en de Vlaamse Landmaatschappij (2023)⁶ op een aantal belangrijke hefboomen vanuit het beleid opdat landbouwers meer agromilieu- en klimaatmaatregelen zouden nemen (zie figuren hieronder). Minder administratieve lasten, hogere vergoedingen, meer flexibiliteit/inpasbaarheid van maatregelen en meer garanties i.v.m. landbouwbestemming/rechtszekerheid komen hierbij steevast naar voren als sleutelfactoren.

Figuur 21. Zaken die respondenten zonder verbintenis zouden kunnen overtuigen om te starten met maatregelen, %

Bron: Departement Landbouw en Visserij, 2018

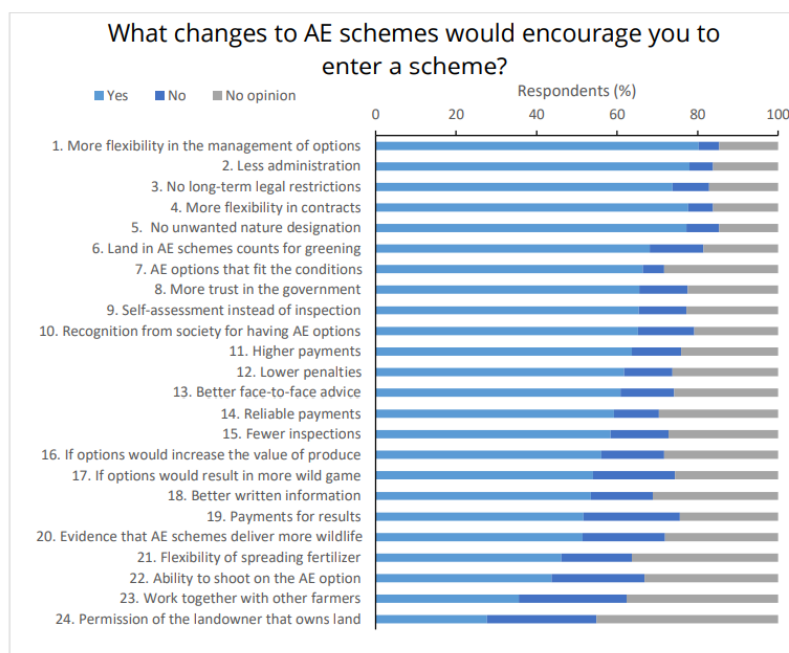

Figure 13. Results from respondents without AE scheme involvement, ordered according to the proportion of respondents that said a change would encourage them to join a scheme.

Bron: Interreg NSR Partridge project (2023)

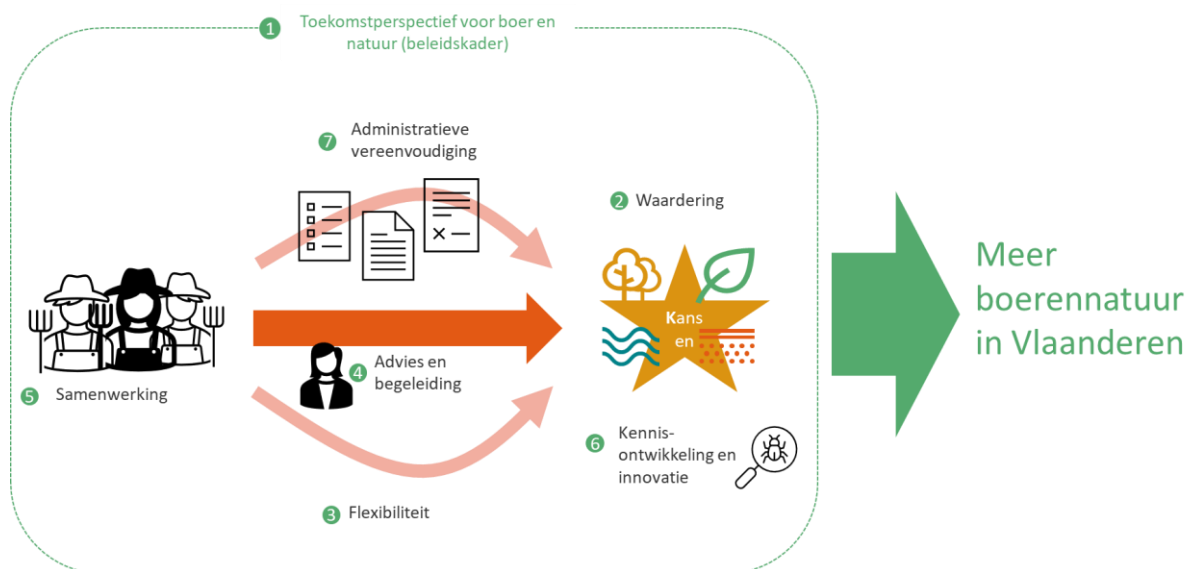
⁵ <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/wat-denkt-de-landbouwer-over-agromilieu-en-klimaatmaatregelen-resultaten-van-een-grootschalige>

⁶ https://northsearegion.eu/media/23219/how-to-improve-ae-scheme-uptake-and-provision_partridge-final-report.pdf

7 beleidswerven voor meer boerennatuur in Vlaanderen

In wat volgt gaan we in op 7 sleutelhefbomen vanuit het beleid om meer boerennatuur te realiseren in Vlaanderen. Daarbij beogen we zowel de participatiegraad als de effectiviteit van de maatregelen te verhogen. Zo willen we vanuit de landbouw werken aan een positieve impact op natuur, milieu en klimaat.

1. Geef boer en natuur toekomstperspectief

Probleemstelling

De open ruimte kalft gestaag verder af, een afdoende wettelijke bescherming van landbouwgrond ontbreekt
Door een hoge bevolkingsdruk en ruimtelijke versnippering wedijveren landbouw en natuur om dezelfde ruimte. Een gebrek aan stringent ruimtelijk beleid zorgt ervoor dat de beschikbare open ruimte aan een hoog tempo geconsumeerd wordt. Landbouwgrond is hierbij al te vaak het kind van de rekening. In de periode 2013-2019 alleen al nam de open ruimte in Vlaanderen verder af met 12.500 ha. Zonder bouwshift dreigt Vlaanderen nog meer dan 40.000 ha natuur en landbouwgrond te verliezen⁷. De gewestplannen hebben geen bijsturing teweeggebracht om de ontwikkelingen van bedrijvenszones en bebouwing meer in de bestemde zones bij elkaar te houden. De snelheid van ruimteconsumptie verliep tijdens de periode 1975-2020 zelfs 2,5 maal zo snel als de bevolkingstoename.

Onzekerheid leidt tot stilstand

Een landbouwbedrijf overnemen of verduurzamen vraagt vandaag enorme investeringen. Investerings die vaak niet meer op één loopbaan terugverdiend kunnen worden. De onzekerheid of een landbouwbedrijf nog een toekomst heeft in een bepaald gebied, zorgt ervoor dat jongeren niet meer durven instappen en investeringen om het bedrijf te verduurzamen uitgesteld worden. Heel wat landbouwers zijn bereid om inspanningen te leveren om meer natuur- en landschapselementen te realiseren in landbouwgebied, maar worden hierin geremd door de vrees voor extra beperkingen en ruimtelijke claims die de landbouwuitbating bemoeilijken.

⁷<https://emis.vito.be/nl/artikel/zonder-bouwshift-dreigt-vlaanderen-meer-dan-40000-hectare-open-ruimte-te-verliezen>

Gefragmenteerd sectoraal beleid

Agro-ecologische praktijken beogen een holistische aanpak, waardoor de raakvlakken met diverse wetgevingen vaak dichtbij zijn. Nog te vaak zien we dat diverse wetgevingen elkaar tegenwerken, waardoor praktijken met hoge maatschappelijke impact moeilijk ingang vinden. Zo wordt het circulair gebruik van beheerresten uit landschaps- en natuurbeheer voor koolstofopslag in landbouwbodems bemoeilijkt door strenge beperkingen op vlak van afval- en mestwetgeving.

Aanbevelingen

Werk samen met alle belanghebbenden een gedragen integrale **beleidsvisie** op lange termijn uit die toekomstperspectief biedt voor de ontwikkeling van landbouw en natuur in Vlaanderen. Erken het belang van de landbouwsector voor het behoud en de multifunctionele inrichting van de open ruimte en werk een stimulerend kader uit waarbinnen landbouwers kansen en vertrouwen krijgen om initiatieven te nemen die de biodiversiteit, milieu en klimaat ten goede komen.

Dit dient zich onder andere te vertalen in:

- Een **stringent ruimtelijk beleid** dat de open ruimte in Vlaanderen vrijwaart en perspectief biedt voor landbouw- en natuurontwikkeling.
- Een **stimulerend natuurbeleid** waarin de rol van landbouwers als landschapsbouwers erkend en gestimuleerd wordt, zowel in functie van meer tijdelijke als meer structurele natuurrealisatie. We denken hierbij o.a. de ontwikkeling van een **juridisch statuut** voor natuur in landbouwgebied, dat flexibiliteit biedt en stimulerend werkt voor landbouwers om bijkomende natuur-landschapswaarden te realiseren;
- **Afstemming tussen diverse beleidsdomeinen en wetgeving** om tot een meer integrale aanpak van agrarisch bodem-, water-, landschaps- en natuurbeheer te komen. We denken hierbij o.a. aan de afstemming tussen afval- en mestwetgeving om een circulair gebruik van nevenstromen uit landschaps- en natuurbeheer als bodemverbeteraar door landbouwers mogelijk te maken en de verbreding van de mestwetgeving tot duurzaam bodembeheer waarin meer aandacht is voor bodemvruchtbaarheid in brede zin en de opbouw van organische stof.

2. Publieke diensten verdienen publieke waardering

Probleemstelling

Private kosten versus publieke baten

De aanleg en beheer van natuur- en landschapselementen in landbouwgebied brengen naast publieke baten ook private kosten met zich mee voor de landbouwer. Het is dan ook logisch dat de maatschappij landbouwers vergoedt voor het leveren van deze maatschappelijke diensten zodat hij/zij dit kan inpassen in een economisch duurzame bedrijfsvoering.

Complex instrumentenlandschap

Ter ondersteuning hiervoor kunnen landbouwers vandaag een beroep doen op een waaier van beleidsinstrumenten: ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en steun voor niet-productieve investeringen vanuit het Departement Landbouw en Visserij en beheerovereenkomsten van de VLM. Ook vanuit Onroerend Erfgoed en ANB zijn er instrumenten beschikbaar die in bepaalde gebieden relevant kunnen zijn. Voor landbouwers is het echter vaak niet evident om de weg te vinden in het bos van subsidie-instrumenten en bijhorende voorwaarden. De subsidies zijn verspreid over verschillende overheidsadministraties en elke maatregel gaat gepaard met specifieke voorschriften.

Geen incentive voor meer resultaat

De vergoedingen voor agromilieumaatregelen zijn berekend op basis van de gedeerde inkomsten en de extra kosten voor landbouwers. De baten voor de maatschappij worden hierin standaard niet meegenomen. In tegenstelling tot andere landbouwproducten of -diensten, worden landbouwers niet beloond wanneer zij extra natuurresultaat bereiken en/of diverse ecosysteemdiensten realiseren op dezelfde oppervlakte. Ook communicatief werkt deze aanpak weinig motiverend: het gebruik van termen als 'niet-productieve elementen' of 'niet-productieve investeringen' versterken de perceptie dat agrarisch natuurbeheer geld kost en weinig duurzaam is. Dit komt de fierheid van landbouwers die maatschappelijke diensten leveren niet ten goede.

Gebrek aan lange termijn subsidie-instrumenten op maat van de sector

De termijn van de overeenkomsten varieert van 1 jaar bij ecoregelingen tot 5 jaar bij beheerovereenkomsten. De relatief korte duur van deze contracten werkt drempelverlagend voor landbouwers. Het stelt hen in staat om maatregelen uit te testen en te implementeren in hun teeltrotatie/bedrijfsplan waar dit inpasbaar is. Het ontbreekt landbouwers echter aan langdurige instrumenten om meer structureel aan landschaps- en natuurbeheer te werken. Dit is in het bijzonder van belang in het kader van de realisatie van soortenbeschermingsplannen en Natura 2000-gebieden. Het instrument 'natuurbeheerplan' van ANB biedt hierin wel een mogelijkheid voor meer langdurigere overeenkomsten, maar dit instrument is vandaag niet aangepast op maat van landbouwers.

Aanbevelingen

- Voorzie marktconforme vergoedingen voor de maatschappelijke diensten die landbouwers leveren op vlak van biodiversiteit, milieu en klimaat, zodat landbouwers dit als een volwaardige economische activiteit kunnen uitbouwen. We pleiten hierbij voor de uitwerking van meer **stimulerende vergoedingen** waarbij een basisvergoeding aangevuld wordt met een resultaatsbeloning, gekoppeld aan extra flexibiliteit (zie hefboom 3), advies (hefboom 4) en monitoring (hefboom 6). Deze aanpak kan via een aantal pilootprojecten uitgewerkt, getest en geëvalueerd i.s.m. landbouwers en overheidsinstanties, vooraleer die breder uit te rollen.
- **Veranker de financiële middelen** vanuit Vlaanderen voor agrarisch natuurbeheer meer structureel op langere termijn en voorzie hierin een groeiscenario dat tegemoet komt aan de vooropgestelde ambities.
- **Harmoniseer de subsidieregelingen** voor natuur- en landschapsbeheer over de beleidsdomeinen heen (landbouw, natuur, erfgoed), vereenvoudig de administratieve verplichtingen en creëer meer transparantie in de diverse (combinatie)mogelijkheden.
- Biedt landbouwers naast **kortlopende** contracten (1-5 jaar) ook de mogelijkheid voor **meer langdurige overeenkomsten** (10-25 jaar) voor landschap en natuur (weliswaar zonder in te boeten op hun rechtszekerheid). Hierbij zouden langere termijn contracten financieel aantrekkelijker kunnen gemaakt worden (omwille van de hogere te verwachten impact). Het instrument natuurbeheerplan kan hierbij als basis gelden, maar dient dan wel aangepast te worden op maat van landbouwers die natuurdoelstellingen willen realiseren op eigen gronden.

3. Laat meer flexibiliteit toe om resultaatsgericht maatwerk te leveren

Probleemstelling

Top-down beleid laat weinig inspraak toe

Het beleid rond agromilieu- en klimaatmaatregelen is vandaag heel top-down geconcipieerd. Landbouwers hebben weinig inspraak om zelf invulling te geven aan natuur- en milieudoelstellingen. Onderzoek toont nochtans aan dat het engagement van landbouwers toeneemt naarmate ze meer inspraak krijgen in de manier waarop ze zelf invulling kunnen geven aan vooropgestelde doelen en erkenning krijgen voor het geleverde resultaat⁸. De autonomie en kennis van landbouwers worden zo beter aangesproken en ze worden gestimuleerd om bij te leren i.v.m. hoe het beheer te verbeteren.

Rigide beheervoorwaarden laten geen maatwerk toe

Landbouwers ervaren de voorschriften die horen bij de subsidie-instrumenten vaak als te rigide. Vooral het zogenaamde kalenderbeheer m.b.t. zaai- en maaitijdstippen zorgt voor frustraties omdat het geen rekening houdt met de variabele weersomstandigheden. Ook voor de natuur zijn rigide beheervoorwaarden geen win. Locaties voor soortenbescherming (vb. weidevogelbescherming) liggen vast voor de periode van de contractduur, onafhankelijk of de soorten zich op deze locaties vestigen (dan wel op een andere locatie). Het gebrek aan flexibiliteit van de contracten heeft zo ook een negatief effect op de effectiviteit ervan. Doordat de voorwaarden geldig zijn voor heel Vlaanderen is het moeilijk om gebiedsgericht maatwerk te realiseren.

Aanbevelingen

- Geef landbouwers meer **flexibiliteit** in de manier waarop ze natuur- en milieudoelen kunnen bereiken in functie van het resultaat, rekening houdend met variabiliteit in natuur-, milieu-, landbouw- en weersomstandigheden. Zie ook de aanbeveling rond stimulerende vergoedingen in hefboom 2. Definieer in beheercontracten daarom duidelijk de streefdoelen en transformeer beheervoorwaarden tot beheeradviezen waar in functie van het resultaat van kan afgeweken worden.

4. Voorzie laagdrempelig en onafhankelijk advies en begeleiding op maat

Probleemstelling

Nood aan kennis en ondersteuning

De uitdagingen op vlak van natuur, milieu en klimaat zijn complex en praktisch inpasbare en economisch rendabele oplossingen zijn zelden voor handen. Het landschap van regelgeving en subsidie-instrumenten is bovendien complex. Voor landbouwers is het bijgevolg allesbehalve evident om hierin wegwijs te raken. Landbouwers krijgen vaak (gratis) commercieel en technisch advies van toeleveranciers van gewasbeschermingsmiddelen of meststoffen, maar die hebben uiteraard minder belang in het verminderd gebruik ervan, wat ook via agro-ecologische praktijken beoogd wordt. Landbouwers hebben bijgevolg nood aan advies en begeleiding van onafhankelijke adviseurs die met kennis van zaken met hen meedenken zowel in functie van hun bedrijfsvoering als in functie van de realisatie van natuur- en milieudoelstellingen: welke maatregelen relevant zijn voor het bedrijf/gebied, hoe deze kwaliteitsvol te implementeren, welke

⁸ https://purews.inbo.be/ws/portalfiles/portal/89420270/C20_D3.4_Voices_from_the_field.pdf

wetgeving van toepassing is, waar subsidies hiervoor te verkrijgen, hoe hierrond samen te werken met collega's... .

Drempels voor advies

In het vernieuwde kennis- en adviesstelsel van het Departement Landbouw en Visserij dat begin 2024 van start gaat, zullen landbouwers kunnen kiezen uit een menu van adviesonderwerpen waar ze met steun van Vlaanderen en Europa een beroep op kunnen doen. Voor het eerst zullen landbouwers ook in groep een advies kunnen aanvragen. Het steunbedrag is echter geplafonneerd en in tegenstelling tot de vorige programmaperiode zullen landbouwers minstens 30% van de kostprijs van het advies zelf dienen te betalen, ook wanneer het om advies gaat met weinig directe economische return voor de landbouwers en hoge maatschappelijke impact. De vraag is dan ook of dit voor landbouwers niet een te grote drempel zal blijken. Uit onderzoek blijkt immers dat hoewel 80% van de Vlaamse landbouwer zegt nood te hebben aan advies bij de implementatie van agromilieum- en klimaatmaatregelen, 75% aangeeft niet bereid te zijn te betalen hiervoor⁹.

Aanbeveling

- Voorzie **deskundig, laagdrempelig en onafhankelijk advies en begeleiding** op maat voor landbouwers rond landschaps-, natuur-, bodem- en waterbeheer. Voorzie naast individueel en groepsadvies ook de mogelijkheid voor trajectbegeleiding voor de goede opvolging van de implementatie van de praktijken op terrein. Gezien het de realisatie van publieke diensten beoogt, pleiten we ervoor dat deze advisering en begeleiding publiek gefinancierd worden, wat de laagdrempeligheid voor landbouwers vergroot en ook pro-actief kan plaatsvinden om gebiedsgericht meer resultaat te bereiken.

5. Stimuleer samenwerking en kennisuitwisseling

Probleemstelling

Natuur- en milieu-uitdagingen overstijgen het individuele bedrijfsniveau

Soorten migreren in een gebied en problemen m.b.t. erosie of wateroverlast stoppen niet op de grens van een perceel of bedrijf. Een landbouwer kan dergelijke uitdagingen dan ook zelden alleen oplossen. Er is bijgevolg nood aan coördinatie en samenwerking tussen landbouwers in een gebied om tot meer resultaat te komen.

Door samen te werken kunnen ook kennis en machines gepoold worden. Zo hoeft niet elke landbouwer alle (beheer)taken op zich te nemen. Niet alle landbouwers beschikken over gepaste machines of expertise om bepaalde beheertaken op zich te nemen. Sommige landbouwers kunnen zich specialiseren rond bepaalde beheertaken en dit opnemen voor de groep (vb. maaien van grasstroken, onderhoud houtkanten). Door het schaalvoordeel kunnen gespecialiseerde beheermachines aangeschaft worden (vb. randenmaaier, hagendorser) of via groepsaankopen zaden of plantgoed aangekocht worden.

Wanneer landbouwers gezamenlijke aanvragen doen voor agromilieumaatregelen, kan dit op termijn ook de administratieve lasten bij de overheid verminderen, aangezien minder individuele dossiers behandeld dienen te worden. Op die manier wordt meer ruimte gecreëerd voor inhoudelijke kwaliteitsbewaking en dienstverlening vanuit de overheid. Voor het instrument niet-productieve investeringen wordt nu voor het eerst deze mogelijkheid voor groepsaanvraag voorzien. Voor de andere agromilieumaatregelen zoals beheerovereenkomsten is dit echter nog niet het geval.

⁹ <https://northsearegion.eu/media/24265/wp5-report-belgium.pdf>

Nood aan structurele ondersteuning voor samenwerking

Ondanks de vele voordelen van samenwerking, zijn de agromilieumaatregelen in Vlaanderen vooral gefocust op het individuele bedrijfsniveau en ontbreekt het aan structurele instrumenten en ondersteuning vanuit het beleid voor samenwerking tussen landbouwers rond natuur, milieu en landschap. De 34 agrobeheergroepen, die in de schoot van Boeren natuur Vlaanderen zijn opgericht, tonen nochtans aan dat hiervoor voldoende draagvlak bestaat binnen de landbouwsector. Het gebrek aan structurele financiering hiervoor vormt helaas een rem op de verdere groei hiervan¹⁰. De nood aan een specifiek subsidiekader dringt zich dan ook op, zoals dit ook het geval is voor bijvoorbeeld wildbeheereenheden, bosgroepen, regionale landschappen,... . In het natuurdecreet is er wel de term 'beheersgroep' voorzien, maar de uitwerking van een besluit dat hiervoor de erkennings- en subsidiëring regelt ontbreekt tot nog toe. Voorbeelden in het buitenland¹¹ tonen aan dat met de gepaste beleidsondersteuning er heel wat mogelijk is. Het is daarbij van belang uiteraard om deze voorbeelden niet gewoon te kopiëren, maar hieruit te leren en een aangepast beleid op maat van Vlaanderen uit te werken.

Aanbevelingen

- Voorzie de mogelijkheid voor **groepen van landbouwers om als begunstigde** op te treden voor agromilieu- en klimaatverbintenissen.
- Voorzie **structurele middelen voor de coördinatie en werking van samenwerkingsverbanden** van landbouwers rond landschaps- natuur-, bodem- en waterbeheer (zie ook hefboom 5 rond begeleiding), die mee-evolveert met de groei ervan op terrein. Dit kan o.a. via een decretale verankering van de erkenning en subsidiëring van agrobeheergroepen en/of hun koepelorganisaties, naar analogie van de bosgroepen, wildbeheereenheden, regionale landschappen,...

6. Investeer in kennisontwikkeling en innovatie rond agro-ecologie

Probleemstelling

Nood aan meer holistisch onderzoek i.v.m. de synergiën tussen landbouw en natuur

Na WOII hebben de ontwikkelingen in het landbouwonderzoek mee aan de wieg gestaan van enorme vooruitgangen op vlak van landbouwproductie, o.a. via rassenveredeling en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmeststoffen. Hierdoor is een enorme kennis vergaard i.v.m. hoe optimale condities te realiseren voor een maximale voedselproductie. Binnen het natuuronderzoek is tegelijkertijd veel kennis vergaard in functie van een maximaal behoud en ontwikkeling van natuurwaarden.

Het onderzoek naar het meervoudig realiseren van landbouw-, natuur- en milieudoelstellingen staat echter nog in zijn kinderschoenen. Daardoor is het niet evident voor landbouwers die geconfronteerd worden met strenge normen rond emissiereducties of Europese natuurdoelen om in te schatten op welke manier zij hier nog een economisch rendabele bedrijfsvoering kunnen realiseren. In een sterk versnipperd Vlaanderen met een hoge gronddruk zal deze kennis van groot belang zijn om een meervoudig ruimtegebruik in harmonie

¹⁰ De oprichting van deze agrobeheergroepen werd voornamelijk met projectsteun gerealiseerd. Op een beperkte basisfinanciering van Boeren natuur Vlaanderen (als erkende gewestelijke natuur- en milieuvereniging) na is er geen financiering gekoppeld aan de groei en werking agrobeheergroepen op terrein.

¹¹ Zie bijvoorbeeld het [Countryside Stewardship Facilitation Fund](#) wat de oprichting van honderden [Farmer clusters](#) in Engeland heeft gefaciliteerd, het beleid rond agro-ecologie in Frankrijk van waaruit 1500 [agro-ecologie coöperatieven](#) ontstonden, of de [Boeren natuur-collectieven](#) in Nederland die in groep overeenkomsten sluiten met de overheid voor het beheer van natuur- en landschap.

tussen landbouw en natuur te helpen realiseren. Onze praktijkervaringen met o.a. functionele agrobiodiversiteit tonen aan dat de potenties hiervoor groot zijn.

Nood aan gebiedsgerichte pilootprojecten op terrein

Gezien de diversiteit in landbouwbedrijven en natuurdoelen dient deze kennis in grote mate gebiedsspecifiek opgebouwd te worden. Daarbij is er nood aan pilootprojecten om samen met landbouwers innovatieve praktijken te ontwikkelen. Er zijn wel wat opportuniteiten op vlak van projectoproepen (Leader, Interreg, operationele groepen, demoprojecten, etc.), alleen zijn deze zelden kostendekkend (waardoor veel tijd verloren gaat aan het zoeken naar restfinanciering) en meestal te beperkt in tijd.

Nood aan kennis over de effectiviteit van agromilieumaatregelen

Door een gebrek aan structurele monitoring is er weinig informatie beschikbaar over de effectiviteit van agromilieumaatregelen. Deze kennis niet enkel relevant voor het beleid, maar ook voor landbouwers en adviseurs om bij te sturen waar nodig en zo de effectiviteit ervan te verhogen.

Aanbevelingen

- Investeer structureel in onderzoek en ontwikkeling naar synergiën tussen landbouw en natuur, zowel bij onderzoekinstellingen als via pilootprojecten op terrein (o.a. via operationele groepen en demoprojecten) i.s.m. landbouwers en intermediaire organisaties. Verlaag de drempels voor pilootprojecten met hoge maatschappelijke meerwaarde door de nood aan eigen inbreng voor de projectpartners weg te nemen. Laat maatschappelijke impact primeren bovenop innovatie bij de beoordeling van projecten. De innovatie-voorwaarde van projecten belemmert soms de uitvoering van goede ideeën met grote maatschappelijke meerwaarde. In een transitie naar een meer natuurinclusieve landbouw is er niet enkel nood aan innovatie, maar ook aan het inzetten/samenbrengen van bestaande kennis/partners op de juiste plaats en de opschaling van de initiatieven/activiteiten/oppervlakte waarop men werkt.
- Investeer structureel in de monitoring van biodiversiteit in agrarisch gebied op een niveau dat het mogelijk maakt om de effectiviteit van beheermaatregelen te evalueren en bij te sturen waar nodig. Stimuleer landbouwers om deze kennis te benutten om het beheer van natuur- en landschapselementen op terrein te verbeteren. Betrek geïnteresseerde landbouwers bij de monitoring en zorg voor een goede doorstroming van de resultaten naar de bredere landbouwsector, inclusief adviesdiensten.
- Verbreed het systeem van waarnemingen en waarschuwingen (W&W), door hierin meer aandacht te voorzien voor de aanwezigheid van natuurlijke vijanden in gewassen. Meer accuratere waarnemingen van plagen en nuttigen kan helpen om het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen te verminderen en indien nodig selectievere middelen te gebruiken. In de wortel- en biologische fruitteelt is dit alvast gangbaar. We pleiten voor een W&W met aandacht voor zowel plagen als nuttigen dat betaalbaar en toegankelijk is voor alle Vlaamse land- en tuinbouwers.

7. Zorg voor administratieve vereenvoudiging

Probleemstelling

Tussen droom en daad staan niet enkel wetten en praktische bezwaren in de weg, maar vaak ook heel wat administratieve procedures en documenten: attesten, vergunningen, verantwoordingsadviezen, controlecertificaten,... . Deze zijn erop gericht om de potentiële negatieve impact van een initiatief tot een minimum te herleiden. Helaas creëren ze ook administratieve drempels waardoor goede initiatieven vertraagd of gestopt worden. Voor landbouwers werkt dit zeer ontmoedigend. Met Boerenatuur Vlaanderen proberen we landbouwers hierin zoveel mogelijk te ontzorgen, maar hierdoor gaat ook veel tijd verloren die anders naar advies en implementatie had kunnen gaan. Soms lijkt het eventuele risico op negatieve impact zo onwaarschijnlijk of klein, dat het niet in verhouding staat tot mogelijke positieve impact die ook vermeden wordt bij niet-realisatie.

Enkele voorbeelden hiervan:

- Uit onderzoek blijkt dat houtsnippers een zeer interessante bron zijn van organische stof in de bodem, die bovendien geen impact hebben op de mestbalans. Helaas wordt de toepassing hiervan gehinderd door attesten die duur en omslachtig zijn in aanvraag, terwijl misbruik hierin zeer onwaarschijnlijk lijkt. Het is immers ook in het belang van de landbouwer zelf om met kwaliteitsvolle producten aan de slag te gaan voor zijn/haar bodemkwaliteit.
- Compost vormt eveneens een zeer interessante bron van organische stof in de bodem. Er zijn diverse nevenstromen aanwezig in het landschap die op die manier gevaloriseerd kunnen worden. Dit zou in groep kunnen georganiseerd worden bij landbouwers via boerderijcompostering. Op die manier zouden naast houtige ook grazige beheerresten uit collectief landschapsbeheer benut kunnen worden. Helaas wordt het potentieel hiervan sterk beperkt doordat in de regelgeving bepaald is dat slechts 3 landbouwers hierrond mogen samenwerken.
- De vergunningsaanvraag voor kleinschalige waterconserveringsmaatregelen zoals het plaatsen van stuwtejes in private grachten, is zeer tijdrovend ten gevolge van de omslachtigheid van het omgevingsloket en de administratieve lasten opgelegd door het normenboek. Een voorbeeld uit de praktijk: voor de vergunningsaanvraag van 65 bijna identieke stuwen in een gemeente dienden 357 documenten opgesteld te worden. Het loket voor omgevingsvergunningen blijkt in de praktijk weinig gebruiksvriendelijk vanuit het standpunt van de aanvrager. De omgevingsvergunning werd opgericht om de veelheid aan vergunningsaanvragen te bundelen en te centraliseren binnen één aanvraag. De aanvraag gebeurt weliswaar op één loket, maar binnen dat loket moeten nog steeds alle vergunningsaanvragen apart te gebeuren voor eenzelfde terreinrealisatie. Zo dient bij de aanvraag van een stuw niet alleen een stedenbouwkundige vergunning te worden aangevraagd, maar tevens een vergunning voor vegetatiewijziging. In plaats van één aanvraag te doen over wat de aanvrager wenst uit te voeren waarbij de overheid dan zelf alle nodige vergunningen hieraan koppelt, moet de aanvrager uitpluizen welke vergunningsaanvragen allemaal moeten worden aangevraagd om hierbij vervolgens per aanvraag dezelfde informatie te moeten uploaden.
- Wanneer landbouwers investeringssteun via VLIF willen verkrijgen voor niet-productieve investeringen zoals bv. de aanplant van houtkanten of hagen, erosiemaatregelen of waterconserveringsmaatregelen, dienen zij technische verantwoordingen voor te leggen om de negatieve impact op het milieu ervan te weerleggen, ook al zijn die maatregelen in de eerste plaats gericht op het verbeteren van milieu en natuur. Een advies rond deze maatregelen aan de landbouwers daarentegen is wel nuttig.

Aanbevelingen

- Laat de noodzaak voor grondstoffenverklaringen weg in functie van het inwerken van houtsnippers uit landschapsbeheer in de bodem.
- Hef beperkingen op boerderijcompostering op met betrekking tot het aantal landbouwers waarvan het materiaal afkomstig is.
- Maak de implementatie van landschapsbeheer- en waterconserveringsmaatregelen van algemeen belang zoveel mogelijk vergunningsvrij. We stellen daarom voor:
 - a. Een stuw moet vergunningsvrij geplaatst kunnen worden, tenzij op visdragende waterlopen. Op niet-gecategoriseerde private grachten, moeten zij vrij geplaatst kunnen worden (gezien hier ook geen gevaar is op vismigratieknelpunt). Kaarten van visdragende waterlopen moeten beschikbaar gemaakt worden.
 - b. Aanleg van subirrigatie onder de 100 ha moet vergunningsvrij kunnen i.k.v. lopende projecten.
 - c. Het dempen of verondiepen van niet-gecategoriseerde waterlopen moet steeds kunnen zonder vergunning indien het aflopen van hoger gelegen percelen niet verhinderd wordt.
 - d. Wanneer water wegloopt bij het openzetten van drainage moet dit opgevangen kunnen worden in een bufferbekken, gracht, ... voor hergebruik zonder dat dit als grondwaterwinning benoemd wordt.
 - e. Maak het eerste keer in hakhout zetten van houtkanten of het opnieuw in hakhoutbeheer nemen van achterstallig beheerde houtkanten vergunningsvrij (wordt nu als het verwijderen van kleine landschapselementen aanzien).
- Schaf de verplichte technische verantwoording voor niet-productieve investeringen in het GLB voor maatregelen met evidente maatschappelijke impact af (vb. aanplant houtkanten, hagen, erosiebestrijdings- en waterconserveringsmaatregelen) of herleid dit tot een minimum. Vervang het technisch verantwoordingsadvies door een advies aan de landbouwer i.v.m. de maatregel door deze erkende instantie.
- Tot slot moet het omgevingsloket vanuit de zijde van de aanvrager en niet de vergunningsverlener worden bekeken. We pleiten hierbij om vergunningsaanvragen gebruiksvriendelijker/laagdrempeliger en uniformer over de gemeenten te maken. Maak het eenvoudiger om in het loket ook groepsaanvragen te doen.

Boerennatuur Vlaanderen verenigt en ondersteunt land- en tuinbouwers in Vlaanderen die werken aan een biodiverse, klimaatrobuuste en economisch sterke landbouwsector in Vlaanderen. Via meer dan 30 agrobeheergroepen en 40 à 50 projecten per jaar wordt op terrein gewerkt aan oplossingen om landbouw en natuur beter met elkaar te verbinden, in samenwerking met lokale landbouwers en andere actoren. Door de jaren heen is de organisatie uitgegroeid tot het expertisecentrum bij uitstek rond agrarisch natuur- en landschapsbeheer in Vlaanderen. Boerennatuur Vlaanderen is erkend als centrum voor duurzame landbouw, gewestelijke thematische milieu- en natuurvereniging, wetenschappelijke instelling en goed doel.

